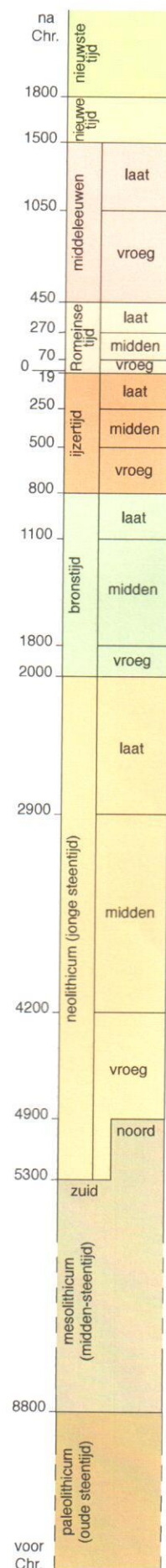

**ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN
TIJDENS MUNITIEONDERZOEK
BIJ DE THORNSCHE MOLEN
IN DE GEMEENTE UBERGEN**

Antoinet Daniël
Marika Diepeveen
Henry Hommes

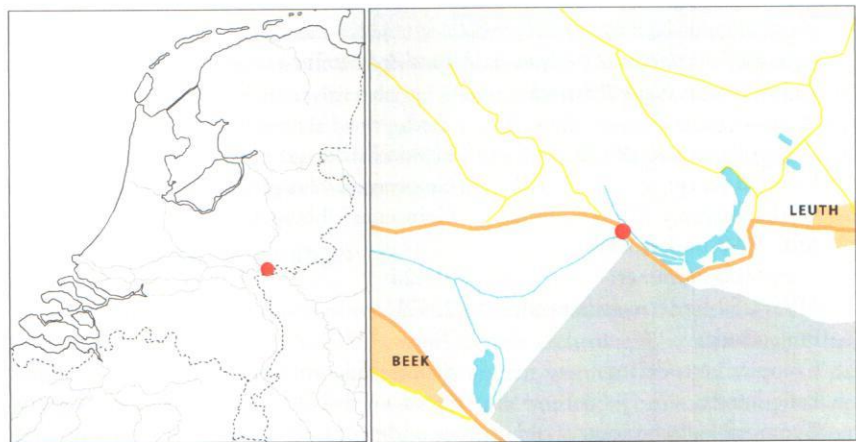

Archeologische waarnemingen tijdens munitieonderzoek bij de Thornsche Molen in de gemeente Ubbergen

1 INLEIDING

In het kader van een munitieaanpak ten behoeve van de realisatie van een landart-project, evenals de herbouw van de Thornse Molen, heeft het Bureau Archeologie en Monumenten van de gemeente Nijmegen in opdracht van de gemeente Ubbergen waarnemingen uitgevoerd tijdens munitieonderzoek op twee aan elkaar grenzende terreinen te Wercheren. Tijdens het onderzoek zijn op de locaties waar detectiesignalen die zouden kunnen wijzen op munitie kleine zoekseuven gegraven. Daarna zijn in deze zoekseuven archeologische waarnemingen gedaan. De plekken waar op grotere schaal is gegraven ten behoeve van het munitieonderzoek zijn als werkput aangeduid.

Terrein 1 ligt tegen de Kapitteldijk aan. Het betreft de herbouwlocatie voor de Thornse Molen. Het terrein was ten tijde van het munitieonderzoek in gebruik als bosgebied en heeft een oppervlakte van circa 196 m². Op dit terrein zijn in drie werkputten (1–3) waarnemingen gedaan. Het terrein voor het landartobject, terrein 2, ligt ten zuidoosten van terrein 1, in de binnenbocht van de wetering. Het wordt gebruikt als grasland met wat bomen en heeft een oppervlakte van circa 540 m². Hier zijn waarnemingen gedaan in zeven werkputten (4–10). Beide terreinen liggen aan de zuidzijde van de Kapitteldijk en aan de westzijde van de Queerdamm, die de grens met Duitsland vormt. De waarnemingen zijn uitgevoerd door Henry Hommes (veldtechnicus). De coördinatie van het project was in handen van Kees Brok.

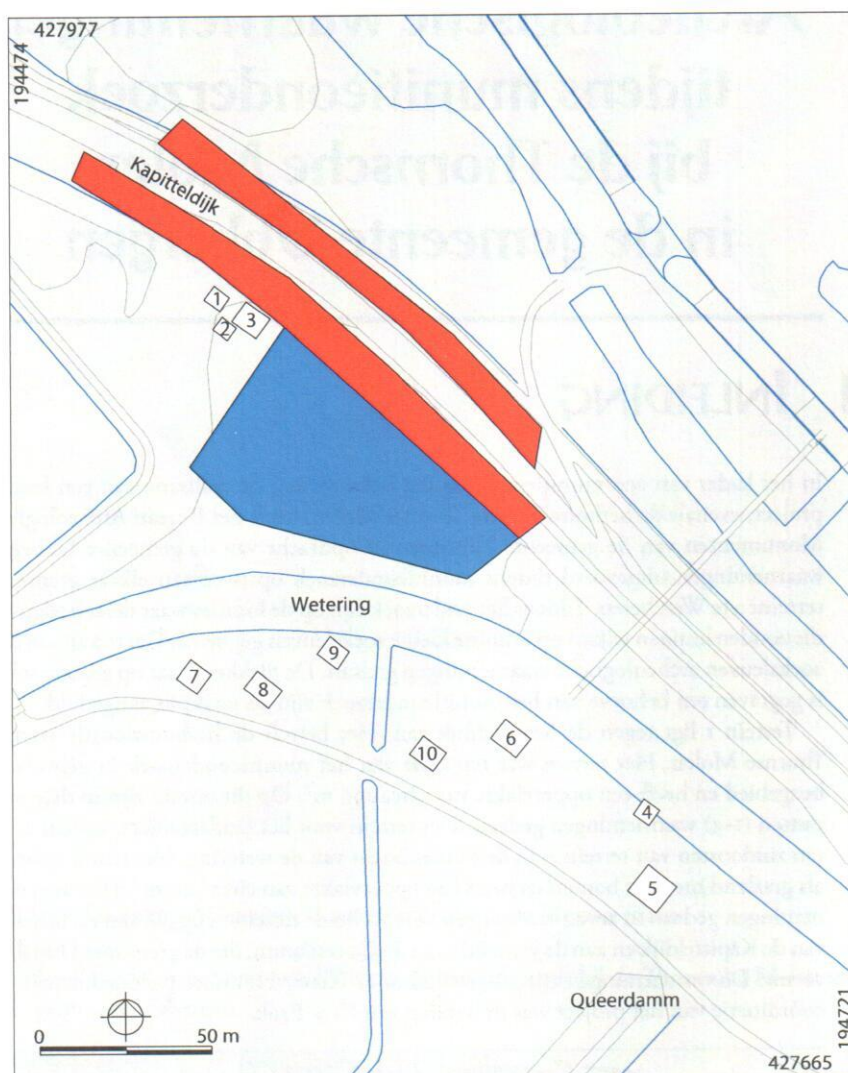

Figuur 1. De locatie van het onderzoeksgebied.

RM

1.1 Administratieve gegevens

Provincie:	Gelderland
Gemeente:	Ubbergen
Plaats:	Wercheren
Toponiem:	Molen
Kadastrale gegevens:	OOI00, G 130 en UBG00 D 79
Kaartblad:	40D
Coördinaten:	194.505/427.924, 194.490/427.850, 194.653/427.710 en 194.675/427.735

Figuur 2. Locatie van de werkputten. In rood de locatie van de bebouwing van de verdwenen buurtschap, in blauw het wiel.

HB.

Projectverantwoordelijke:	H. van Enkevort
Bevoegd gezag:	Gemeente Ubbergen, contactpersoon M. Jetten
Opdrachtgever:	Gemeente Ubbergen
ARCHIS2-onderzoeks-	
meldingsnummer:	30428
ARCHIS2-onderzoeksnummer:	22621
Projectcode:	Thol
Complex en codering:	nederzetting onbekend (NX)
Periode(n):	nieuwe tijd (NT)
Geomorfologische context:	meandergordelafzettingen
Hoogte maaiveld:	ca. 10,80 m +NAP
Maximale diepte waarneming:	ca. 2,50 m -maai veld
Uitvoering van het veldwerk:	20 november tot 4 december
Beheer en plaats	
vondsten en documentatie:	Bureau Archeologie en Monumenten gemeente Nijmegen

1.2 Historische achtergrond van het gebied en bureauonderzoek

Geologische gezien maakt het onderzochte terrein deel uit van het door de Waal vorm gegeven holocene rivierenlandschap en behoort het tot de meandergordel van Ooij. De ondergrond bestaat grotendeels uit oeverafzettingen van zandige klei, die gefundeerd

Figuur 3. Op zoek naar munitie in werkput 1.

HH

zijn op beddingzand van de rivier. Dit landschapstype kent volgens de Archeologische Beleidsadvieskaart van de gemeente Ubbergen een hoge archeologische verwachting.¹ De locatie van het landartproject bevindt zich op de grens van een gebied met een hoge archeologische verwachting en een gebied met een middelhoge verwachting. Aan de zuidzijde van deze locatie komen vanaf circa 1,5 meter onder maaiveld pleistocene terrasafzettingen (Kreftenheye-5) voor. Deze vanouds hooggelegen delen in het landschap vormden aantrekkelijke plaatsen voor bewoning.²

De meest nabije bekende archeologische vindplaats in de omgeving betreft een huisterp uit de late middeleeuwen, de 'Thornsche Hof'.³ Verder is bekend dat onder het huidige wegtracé van de Kapitteldijk, de voormalige Waalbandijk, de restanten moeten liggen van de in de Tweede Wereldoorlog verwoeste windmolen en de gelijknamige buurtschap 'Thornsche Molen'. De molen was van het type kokerkoren molen en wordt al in de 15e eeuw in officiële geschriften vermeld. De naam 'Thorn' is afgeleid van toren en zou erop kunnen wijzen dat ter plaatse een verdedigingstoren heeft gestaan, ofwel dat de molen deze functie heeft gehad. Op basis van een 14^e-eeuwse vermelding van een waterput met putkuip in de nabijheid van de molen kan voorzichtig gedacht worden aan laat-middeleeuwse bewoning op deze plek.⁴

1.3 Doel van de waarnemingen

De waarnemingen zijn uitgevoerd om al bekende informatie met betrekking tot beide terreinen te toetsen. Bovendien kunnen eventuele archeologische waarden bij het munitieonderzoek gedocumenteerd en/of geborgen worden. De resultaten van de waarnemingen kunnen op hun beurt weer gebruikt worden bij een inschatting van de gevaren die het bodemarchief zou kunnen oplopen bij de aanleg van het landartobject en de herbouw van de Thornsche Molen.

2 RESULTATEN

Terrein 1 ligt tegen de zuidzijde van de Kapitteldijk op de plek waar de molen en de buurtschap 'Thornsche Molen' hebben gelegen (fig. 3). Behalve enkele 18^e en 19^e-eeuwse scherven zijn op het terrein geen relevante archeologische vondsten aangetroffen. Het bodemprofiel op dit terrein was nog wel intact. Ter plekke zijn in de bodem funderingsresten aangetroffen van een huis dat rond 1930 is gebouwd (fig. 4). Verdere aanwijzingen

¹ Willemse 2004, 67 met kaartbijlagen.

² Willemse 2004, 62 e.v.

³ Monumentnummer 3900.

⁴ Stichting Thornsche Molen 2006, hoofdstuk 3.

Figuur 4. Stenen fundering in werkput 3.

HH

voor steenbouw in een zone aan weerszijden van de Kapitteldijk waargenomen: de restanten van de buurtschap 'Thornsche Molen'.

Terrein 2 ligt tussen de wetering aan de noordzijde en een pad aan de zuidzijde (fig. 5). Op het terrein zijn in een bomkrater uit de Tweede Wereldoorlog naast baksteen een dertigtal basaltblokken gevonden (fig. 6). Een exemplaar dat op ongeveer 10 meter afstand daarvan is aangetroffen, is gemeten en heeft een hoogte van ongeveer 1 meter en een gemiddelde dikte van circa 0,40 meter. Mogelijk betreft het sloopmateriaal van een sluiscomplex in de wetering dat na de oorlog is vervangen.⁵ Vondsten beperken zich ook op dit terrein tot enkele scherven uit de late 18^e en de 19^e eeuw. Het bodemprofiel ter plekke blijkt vanaf circa 0,60 meter onder maaiveld intact te zijn. Alleen langs het pad gaan de verstoringen zeer diep, tot 2,50 meter onder het maaiveld. Vermoedelijk heeft op deze plaats een oudere loop van de wetering gelegen. Op terrein 2 zijn verder geen sporen van archeologisch belang aangetroffen.

De archeologische verwachtingen voor terrein 2 kunnen uiteindelijk redelijk laag genoemd worden als gevolg van de verstoringen van de ondergrond doordat in het verleden de watergang herhaaldelijk verplaatst is.

Figuur 5. Impressie van terrein 2.

HH

⁵ Mondelinge mededeling door leden van de Stichting Thornsche Molen.

Figuur 6. Baksteen en basaltblokken in een bomkrater.

HH

3 CONCLUSIE

Zowel de waarnemingen op terrein 1 als op terrein 2 hebben weinig archeologisch relevante sporen opgeleverd. Terrein 1 toont aan dat fundamente van 20^e-eeuwse bebouwing in de ondergrond nog aanwezig zijn. Terrein 2 bevat onder andere de in een bomkrater gedumpte resten van vermoedelijk een oude sluis. Daarnaast zijn op dit terrein sporen van een (of meer) oudere fasen van de wetring aangetroffen. De verlegging staat mogelijk in verband met een dijkdoorbraak waarbij een inmiddels gedempt wiel is ontstaan. Materialen als tufsteen en grauwacke die bij een eerdere veldverkenning en tijdens de waarnemingen zijn aangetroffen betreffen waarschijnlijk hergebruikt Romeins bouw materiaal. Vondsten van overige bouwmaterialen die zonder context in deze omgeving zijn gevonden kunnen ondermeer verband houden met de nabij gelegen resten van de buurtschap Thornsche Molen.

Ondanks het feit dat bij de waarnemingen weinig relevante archeologische waarden zijn aangetoond is het van belang de toekomstige graafwerkzaamheden op terrein 1 te begeleiden. Dit in verband met de aanwezigheid van oude fundamente van de molen en de buurtschap Thornsche Molen in de ondergrond. Daarnaast moet rekening gehouden worden met de mogelijkheid dat op of rond de plaats van de molen oudere sporen of fundamente van een verdedigingstoren aangetroffen worden. Ook kunnen sporen van eventuele laat-middeleeuwse bewoning in de ondergrond aanwezig zijn, mogelijk van een huisterp. In de omgeving hebben meerdere van dit soort versterkte huizen uit de late middeleeuwen gestaan die vaak alleen uit waarnemingen bekend zijn. Onderzoek naar laat-middeleeuwse huisterpen is nog maar weinig gedaan. Daarom is het van belang dat eventuele resten van deze huisterpen goed worden gedocumenteerd. Terrein 2 kan worden vrijgegeven voor de toekomstige werkzaamheden.

LITERATUUR

Leest, A. van der, H. Stam & H. Wonink (red.), 2005: *Grote historische topografische atlas ± 1905 Gelderland. Schaal 1:25.000*, Tilburg.

Willemse, N.W., 2004: *Gemeente Ubbergen. Een archeologische beleidsadvieskaart*, Amsterdam (RAAP-Rapport 1053).

Stichting Thornsche Molen, 2006: *Aanvraagplan herbouw Thornsche Molen te Wercheren gemeente Ubbergen*, Leuth.

Illustratieverantwoording

Huub Beckers	HB
Henry Hommes	HH
Rob Mols	RM

Directie Grondgebied
Afdeling Stadsontwikkeling
Bureau Archeologie en Monumenten
Postbus 9105
6500 HG NIJMEGEN
(024) 329 30 79